

Pitavna živina na Angleškem ni velika, pa tudi starji ne kot 5 let, ker Angleži živino le v nar boljših mladih letih vpotrebujejo; ko začne moč življenja rakovo pot iti, jo prodajo spitano mesarju.

Če debeli Anglež živino v hlevu, ji dá na dan 4—6 funtov lanénih ali ogeršičnih prés, 40—60 funtov repe in 14—16 funtov sená in en malo slame skozi 5 do 6 mescov (od novembra do majnika).

Nar bolj so Angležem preše pri sercu, ker pravijo, da se po prešah mast ali loj dela, in je tudi gnoj tečniši.

Kar redivno moč prés vtiče, pravijo Angleži, da 2 funta prés toliko zdasta kot 1 funt bôba.

Meso v Angleških mesnicah je lepo viditi; če se pa po naši navadi kuha, je bolj suho in manj mastno; tudi juha (župa) ne diši tako dobro, kot iz našiga mesa. Zato pečejo Angleži svoje meso v večih kosih in ga pekó le na pol (da je še skoraj kervavo), in ga pridno polivajo z mastjo, da je bolj sočno.

Vzrok, da Angleško meso manj zdá kot naše, se mora v manj tečni piči iskati. Trava je scer na Angleškem lepa in košata, pa megla in obilno germovje in drevje na senožetih brani, da ji sonca in gorkote manjka. Če tedaj živina tako iz bolj vodene trave napravljeno senó, in razun tega vodeno repo in mehke preše vživa, se ni čuditi, da je odebeljena živina bolj napihnjena in da meso ni tako dobro kot je naše.

(Dalje sledi.)

Ogled po svetu.

Cigani in njih jezik.

Od ciganov se veliko govori in tudi od njih jezika; pa dosti jih je, ki si pod ljudmi, ki se cigani imenujejo, nič družiga ne mislijo, kot tatvinsko derhal, in pod ciganskim jezikom nič družiga kot nek poseben tatvinsk jezik.

Ali oboje je napčno. So scer cigani, ki se sedaj po svetu klatijo, tatvinsk rod, in tudi njih jezik je zlo popačen, — ali tak ni nekdaj bil.

Mikavno je tedaj vsacimu, kterimu je za zgodo-vino človečanstva kaj mar, nekoliko zvediti od tega čud-niga ljudstva in njegoviga jezika, ki nam je živa priča, kako se zna sleherni jezik pogubiti in popačiti, ako ga ptujstvo razdera in s ptujimi besedami meša.

Med mnogimi družimi učenimi možmi si je posled-nji čas posebno dr. A. F. Pott pridno prizadeval po cigan-skim jeziku in po njegovi slovnici slediti, in kar je o tem zasledil, je v mnogo čislanih nemških bukvah pod naslo-vam „Die Zigeuner in Europa und Asien“ (Cigani v Evropi in Azii) na svitlo dal.

Meni so bile te bukvice tako všeč, da se ne mo-rem zderžati, iz njih nekoliko radovednim bravcem po-vedati. Pravi jezik ciganov — piše učeni dr. Pott — je kaj mičen, lepoglasen in za petje kakor vstvarjen; je po svojim izvira in notranji sestavi pravi sin imenit-niga sanskritskega jezika, — ali osoda časov ga je spreminila v berača in tata; sila veliko je namreč svoje lepote zgubil po različni ptuji mešanci, tako da ni več prvemu pravimu podoben; bogat jezik nekdaj je se-daj reven na izvirnih besedah svojiga naroda, ki zgu-bljene nadomestuje s ptujimi, ktere krade, kakor pride, kmalo iz španjskiga, kmalo iz nemškiga, kmalo iz oger-skiga ali kakiga družiga jezika, ki ga govori tisto ljud-stvo, med kterim se cigani sedanji čas klatijo.

Tako pripoveduje dr. Pott.

Preden pa več od ciganskiga jezika po Pottovim spisu povém, bom nekoliko govoril od ciganskiga naroda.

Cigani so ostali to, kar so iz začetka perve ljudstva vse bile: kočovniki (Nomaden), dokler niso imele stanovitnih seliš, ampak se klatile od kraja do kraja. V Azii je njih prvotna domovina, od kodar so se raz-kropili po širocim svetu. Na iztoku Indus-a po poto-pisu Pottinger-ja še dandanašnji stanuje narod, ki se Čingani imenuje in ki je vsim Europejskim ciganam zlo podoben.

Cigan sam sebe rom imenuje ali pa v primeri k ljudstvom zahodnih deželá calo, kar po našim čern (zamorc) pomeni, ciganka se imenuje romni, cigansk jezik romany čib. Scer pa so cigani v mnogoverstnih deželah mnogoverstne iména dobili.

Cigani so razkropljeni po celi Evropi; gotovo jih je čez 700.000; nar več jih je na južnim Španjskim, kjer jih Gitanos kličejo. Na Angleškem, kjer so za nje posebni misionarji, jih spreobrniti h kristjanski véri, jih je okoli 18.000, ki imajo celó svojiga kralja. Izverstno jih je popisal slavni Walter Scott v svoji knjigi „Der Astrolog“. Na Nemškem in Franco-skim jih je manj, več pa jih je na Ogerskim, Er-deljskim in v Moldavi, kjer se jih šteje čez 200.000, še več pa v Besarabii, v Krimu, okoli Carigrada in v Turčii sploh. Ko so prvi cigani na Franco-sko prišli, so Francozi mislili, da so romarji iz oblju-bljene dežele, zato se je prijazno z njimi ravnalo in celó pisma jim je vlada dajala, jih varovati in braniti v njih potovanji. (Dalje sledi).

Potovanje po Laškim.

Spisal M. Verné.

13. pismo.

Dragi prijatelj!

Ko sim iz Pamfilieve pristave nazaj v mesto pri-šel, sim ogledal prelepo štirno, ki ji Pavlova voda pravijo „Fontana dell' acqua Pavlina“, zato ker je bila pod papežem Paulam V. iz lepiga marmorja sozidana, ki so ga iz podertín na nekdanjim Nervavim tergu „Fo-rum Nervæ“ izkopali. Pa ne misli, de je štirna ko druge, ali de voda tù izvira, — ta vodnjak je ko dereč potok z lepim slapam 35 milj dalječ iz Braciana napeljan.

Ne dalječ od tod verh Janikulskiga hriba — ravno na tistim prostoru, kjer je bil čez 600 let pred Kristu-sovim rojstvom kralj Ank-Marci v brambo mesta ta-bor sozidal, in kjer so, kakor pravijo, okoli 700 let pozneje pod cesarjem Neronam sv. Petra mučili in umorili — stoji zala, s krasnimi slikami in iz marmorja iztesanimi podobami okinčana cerkev tega aposteljna, ki se ji „San Pietro in Montorio“ pravi.

Unikraj Tibere sim še nekoliko cerkvá in družih krasnih poslopij ogledal, posebno pa Farnezino, ne scer veliko tode po Rafaelovih risih čudovito lepo slikano poslopje. Tudi so mi kazali lepo poslopje kne-zov Korsinskih (Corsini), kjer je sloveče bukvišče.

Ko sim bil to ogledal, sim šel na otok, ki mu zdaj otok sv. Jerneja pravijo, in ki so mu o starodavnih časih „Insula Tiberina“ in tudi „Likaonia“ djali. Ne-kdanji Rimljani so terdili, de nekdaj ni bilo tù otoka, ampak de se je še le naredil, potem ko so bili terdiga ošabneža, kralja Tarkvína, pregnali, in žito in druge rastljíne po njegovim polji pokosili in v reko zmetali; to je vse skup po vodi plavalo, dokler se ni tù zaje-zilo in ustavilo; in tako je malo po malim otok zrastel. — Pozneje ko je kuga ljudi v mestu hudo morila, so bili stari Rimljani tù, ravno kjer zdaj cerkev sv. Jer-neja stoji, Eskulapu, bogu zdravilstva, krasen tem-pelj sozidali, zato ker jim je bila Eskulapova zdravilna kača, po katero so bili zavolj kuge v Epidauro (mende blizo današnjiga Dobrovnika ali Raguze) poslali,

na tem mestu ušla in se skrila, — in se vé de — kuge ni bilo več! — Dva mostá vežeta otok s tem in unim krajem mesta; tega na desni strani otoka so nekdanj „Pons Cestius“, uniga pa, na levi strani „Pons Fabricius“ imenovali; zdaj pa mende obéma vkup „Ponte quattro capi“ pravijo.

Med mostam „Sant' Angelo“ in med otokam je še drugi lep most, ki se mu Sikstov most „Ponte Sisto“ pravi, in nižje pod otokam so podertine družiga mosta, ki ga „Ponte rotto“ kličejo; še nekoliko nižje proti jugu pa kažejo kraj, kjer je nekdanji most „Pons sublicius“ stal, na katerim se je junaški Kokles tako hrabro obnašal in tako čversto krog sebe mahal, de je sam celo vojsko ali saj trumo vstavil.

Po vsem tem sim jel notranji ali srednji del mesta med krasno ulico, ki se ji „Corso“ pravi, in med Tiberu ogledovati. Tù se toliko lepiga in toliko veličanskiga vidi, de ni dopovedati. Cerkev sim veliko ogledal, pa Ti bom le nekatere imenoval. Nar imenitniši v tem kraji mesta je „Sancta Maria ad Martyres“, ali kakor ji sploh pravijo „Rotonda“. To je Agripov „Pantheon“ — starodavno prekrasno poslopje, zares čudež zidarske umetnosti. To poslopje, ki ga je Agripa 727 let po sozidanji Rima, ali 27 let pred Kristusovim rojstvom sozidal, je popolnoma okroglo (od tod imé „Rotonda“), le spred, kjer so vrata, ima silno lepo klonico (Porticus, Atrium) na šestnajstih, po 38 čevljev visocih stebrih iz lepiga granita. Agripa je bil klonico in tempelj s pozlačenimi broninimi plošami pokril; pa — teh ni več, ker jih je večidel cesar Konstantin II. oropal in v letu 663 v Carigrad odpeljal; kar je brona še ostalo, ga je nek drug visok gospod iz rodú knezov Barberinov v druge namene preliti dal. Od tod mende pride, kar Rimljani pravijo: „Quod non fecerunt barbari, fecerunt Barbarini“. — Pri vsim tem je pa vender cerkev še zmiram krasno, veličansko poslopje, v nar boljim stanu memo vsih družih, kar jih je še iz starih časov v Rimu. — Po tem sim še ogledal Jezusovo cerkev „Chiesa di Gesu“, ki je polna izverstnih lepotij in drziga marmorja, in sim šel tudi v jezuitarsko, pozneje tudi v cerkev sv. Andreja v dolini „Sant' Andrea della Valle“ zato, ker so v uni ravno praznik sv. Alojzja obhajali in ker sim menil, de bojo tudi sv. oče papež k večernicam prišli, — v poslednji pa so ravno molitve po rajnkim Okonelu (O' Connell) s slovesnim govoram imeli.

Novičar iz slovanskih krajev.

Iz Varazdinskih toplic. Za mestom Varazdinom poldrugo uro proti jugu za Varazdinskim bregom so imenitne toplice, ki se za tega del Varazdinske imenujejo. Na južnem nožji tega brega zvirá namreč 47 stopinj vroč krop, tak obilno, da ga vedno poldrug kočnički (kubik) čevelj debela struga odteka in po stranskih cevih (vse pod zemljo) v petere različne kopele razliva, ktere imajo 41 sob. V najbližjo Jozipovo kopelo, ki ima 11 sobic, v mlajnico ali kalovito, ki ima 3 sobe, in v 2 veliki občni kopeli teče krop neohlajen, — za druge se hladi čez noč v hladnjaku, ki derži 3800 veder. Poleg Konstantinove kopele še je drugi dosta manjši hladnjak, iz ktere ga si lahko v kadi na pipe hladnega kropa napusti, ne pa v druge kopele.

V kropu je obilno žvepla in nekaj soli; debele grude žvepla se po žlebi vledenijo in spodi zmirom nekaj soli. — Dobrotljiva moč tega kropa dalje sloví in po pravici, kajti večidel prežene popolnoma lóm v kostéh in marsikako drugo bolezen ali jo saj močno olajša, da vsi hvalnega srca odidejo. Tudi lega Varazdinskih toplic je jako prijetna ino mična. Razprostira se niže

jih lepa, precej široka dolina, ovenčana s prijaznimi hribi in humci. Vsa okolica je jako rodovitna zemlja, podnebje premilo, zrak suh, in ko bi posestniki le stoti del tega včiniti hteli, kar je dobrotljiva narava preobilno podelila, bi ti krasni kraj hitro bil blagi raj, v ktere ga bi se od vsakod 3–5krat više gostov radovoljno pripe-ljalo in s svojimi stroški posestnike in obitelstvo bogatilo.

Odpotovaje mi je rekel bogat Tržacan g. H.: Varazdinske toplice imajo preblago čudovitno moč v sebi; ni lahko tak zdravega kropa najti; ako bi se primerno za prijetno ugodnost i veselje skrbelo, bi samo iz Trsta vsako leto 100 ljudi več sém prišlo.

Ali žalibog! za to se dosta premalo skrbi; in še clò potrebne reči se pogrešajo:

1. Zdenec (studenec) spada med naj potrebnejše reči vsake hiše; tù pri kaptolski gostivnici še ga ni, če ravno skušnja kaže, da čisto blizo ni globoko do vode. Gosti morajo medlo vodo piti, ktero počasen osel iz neke plitve štirne ob svojih urah prinaša!

2. Ni še tam rezanega tlaka ali trotoara od staníš do vira, temoč prav rtasto kamenje je nasuto, da človeka s protinastimi nogami pri vsaki stopinji po celém telu zbodne. V deževnem vremenu vojzne človek skoro v blatu. Letos po onem deževji sred julia niso vboge gospé 2 dni za blata voljo ne izpod strehe mogle, če bi ravno morale hoditi k viru kropa pit.

3. Ni še redne listo zberce (pošte); le pri-lično odpravlja ino spravlja gostiaš mu podane liste do ino od Varazdinske pošte, da lahko pismo več dni zaleži.

Takši teški pogreški odvrčajo poštene ljudi; kdor le more, se ogne ino gré rajši dosta dalej.

4. Ravno tak teško dene le nekaj ukusnemu go-stu, da ni nikodar v celi okolici kake primerne gostiv-nice ali kerčme, kamor bi človek proti večeru iz do-mače dolgočasnosti ino ostudne vsakdanosti odbežati mogel! Če pa zvé, da je k jedini v Piščanovec skopa nevošljivost brv odpravila, da je zdaj na vajnk predalječ, se mu studa koža ježi. Bogme! ne samo dostojna sprava ino postrežba privabi, postavim, k Rogački slatini na Štajarskem (da izgled blizo poišem) od leta do leta več gostov, temoč tudi ravno to je tak zanimivo ino mično, da se lahko celi teden skoro vsaki dan kam dru-god sprehajati ino tam poštena južina ali večerja dobiti zamore. Bi morali zmirom domá tičati, bi se vkljub naj boljši ino lepši spravi brž jednoličnosti naveličali. To je dušeslovno. Spremena razveseljuje — ino vabi.

Potrjena istina je tedaj, da so pri dobri kopeli stroški: 1. za potrebne reči, 2. za prijetne ugod-nosti ne menda zguba, temoč stalen obilen dobiček. Več kak čelarno ino čudno bi tedaj bilo, ako bi vodstvo ali posestniki Varazdinskih toplic tega ne spoznali ino ne vedli ali ne hteli nekih sto rajniš više potrositi, kateri v kratkim deseteri, dvajseteri dobiček prinašajo! Da morejo, vemo, ker je obče znano, da ima Zagrebački kaptol preobilne dohodke.

Dalej še se sme ino mora v imenu spodobnosti ino čudorednosti terjati, naj bi se več ne dopustilo, naj bi se več ne trpelo, da se v novi občni kopeli možki ino ženske skupno skoro na pol nagi kopajo. Kdor nima svoje obleke, ktera ga do vrata pošteno zakriva, naj jo dobiva pri kopeli za malo plačilo, ktero tudi bolj siromaški zmore. Je jedno včinjeno, da je ta ko-pela iz poprejšnega mesta odstranjena, še se naj ta lahka reč popravi.

Z drugimí reči namreč s hranoj, strežboj, poste-loj, sobami še se človek ložeje zadovolí, če si ravno vsak dan reče: vse to bi lahko boljše bilo, pohištvo namesto vse iz mehkega lesa bi naj iz trdega bilo, ali bar bolj snažno ino pogostoma z lišilom pomazano itd. itd. Ker je čuti, da se bode nova velika hiša zidala i sobe